

*Др Мило Бошкових, професор емеритус
Правног факултета у Новом Саду*

ПСИХОСОЦИЈАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ НАСИЛНИЧКЕ ЛИЧНОСТИ¹

Сажетак: *Насиље као традиционална појава казнене природе у савременим условима изражава се у одређеним специфичностима, пре свега врсте и средстава примене. Међутим, иза саме појаве стоје насилник – извршилац кривичног дела и жртва. Криминологија, чак и у својим повојима науке, као и у класичним теоријама одувек се бавила питањима насилника делинквенција, сврставајући га првенствено у злочинце из страси. Питање је у савременим условима да ли је са изменама врсте и природе насиља у новије време криминалисте ове врсте постао и рационалан мотив, дакле и делинквенци из навике или професионални злочинац. Рад се у овом смислу бави пре свега питањима општих (психолошких, психолошких и социјалних) обележја и диспозиција извршилаца кривичних дела из области насиља.*

Кључне речи: *насиље, агресивна личности, психосоцијална обележја.*

1. Појам насиља и насилничке личности

Сви облици криминалитета су, у одређеном смислу, акти насиља, али је у криминолошкој литератури уобичајена посебна типологија појава под тим називом. Тим појмом се означава дрска и безобзирна примена физичке силе, противправног угрожавања интегритета човека и других јавних добара и друштвених вредности. Битна обележја насилништва су склоност ка иживљавању и принуђавању другог да трпи понашање којим се тешко угрожава физички интегритет или вређа његово достојанство, или се угро-

¹ Рад је резултат на Пројекту „Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (Србија и ЕУ)“, чији је носилац Правни факултет Универзитета у Новом Саду.

жавају и повређују материјална добра, или друге вредности од општег друштвеног значаја.

У деликте насиља спадају, првенствено, крвни деликти и друга дела управљена на лишавање живота човека – убиства, повреде телесног интегритета и здравља, као што су политички деликти насиља, посебно акти тероризма, и злочини против човечности и међународног права, сексуални и саобраћајни деликти, као неки деликти против имовине (разбојништва, отмице, изнуде).

Научни приступи објашњењу природе насиља су доста различити, а већина њих иде у детерминизам – дефинисање и објашњење искључиви с аспекта уже научне дисциплине.

Биолошка схватања делинквентну особу виде као личност: специфичних телесних дегенеративних карактеристика, било конституционалних посебности, ендокриних и хромозомских аберација, генетских предиспозиција, урођених склоности или расних предиспозиција.

Савремена схватања и критичке расправе и осврти на ове теорије указују на то да биолошки фактори у етиологији девијантности имају своје место, али само у смислу предиспозиција, а мање као узрочника одлучујућег значаја. Они се, могу узети у обзир само у стицају деловања социјалних услова и психичких облика реаговања личности на њих.

То се, посебно, односи на истраживања која указују на значај биолошких механизма који су битни у објашњењу настанка антисоцијалног, насилног и криминалног понашања (као што су: ниво неуротрансмитера допамина и серотонина, неке физиолошке и неуроанатомске промене).

У том смислу веома је важна оријентација која има биолошко-психолошку и биолошко-социолошку оријентацију, а то је клиничка криминологија, чије су полазне основе чинила су схватања Ломбровових следбеника. Она су почетну чисто медицинску оријентацију, поред биолошких и психолошких, допунили и социјалним чиниоцима утицаја. То се сматра видним напретком, али је њена основна слабост била у томе што је и даље задржала објашњење појаве на индивидуалним (клиничким) случајевима делинквенције. Тиме је у знатној мери онемогућено да се криминалитет насилништва објасни као друштвени феномен.

О узајамним односима биолошких и социјалних фактора говорио је још Е. Фреј, на Другом криминолошком конгресу у Паризу, 1950. године, када је поставио и тезу „биолошке зависности од околине“. Он је пошао од извесности претпоставке да се „деловањем наследних биолошких фактора деце која имају конститутивне мане, која су по својој природи 'тешка' за одгајање, рађају у средини која не само да не утиче на исправљање манифестација њихове латентне криминогене диспозиције, већ напротив пого-

дује њеном испољавању“. Уз то, „биолошки услови не одређују само родну средину, него и касније изабране средине одговарају такође, по правилу, родној средини и тако погоршавају криминогену констелацију“.²

Психолози и социолози, оспоравајући биолошка схватања, у објашњењу узрока деликата насиља полазе од ставова да оно није искључиво у људској природи, већ да се ради о стеченим елементима агресивности, узрокованим друштвеним односима у којима појединци и друштвене групе стичу искуствена сазнања о потреби и корисности насиља. У интегрисаним схватањима ове две науке можемо закључити да се склоности насиљу развијају у еволутивним ступњевима, при чему је прва етапа она када се личност, жртва насиља, осећа немоћном да га избегне, затим да се она учи како да и сама буде насилна и да извуче корист из тога, и на крају да непосредно прелази на акт насиља.

Има ли разлике између нормалне и насилничке личности, постоји ли посебни тип насилничке личности, и ако постоји у чему се огледају, једно је од централних питања биолошких, психолошких и социолошких схватања криминологије.

Мишел Фуко, у вези с тим, поставља битно питање науци - „Стварни проблем који је свуда био на снази, био је проблем опасне индивидуе. Постоје ли индивидуе које су урођено опасне? На основу којих знакова се оне могу препознати и како би требало реаговати на њихово присуство?“.³

Према том питању сматрамо да доминирају два схватања. Прво, полази од мишљења да не постоје никакве биолошке и психолошке разлике између делинквентна - насилника и неделинквентна, према томе делинквентна личност - насилник, као таква, не постоји. Друга, претежна схватања, су мишљења да је насилник девијантна, биолошки абнормална, особа поремећене психичке структуре и специфичних социјалних обележја.

Пошто са сигурношћу не можемо дефинисати опште карактеристике делинквентна, профил насилничке личности је, ипак, одређенији у социјалним обележјима и биолошко психолошким карактеристикама. Према савременим схватањима такву личност чине посебности или неки од елементарна комбинације биолошке основе, психолошке структуре, психопатолошке и друштвене детерминације.

Приступи психолошке оријентације су у дефинисању делинквентне личности и типологији делинквентна дале највише доприноса. У разним варијантама и модалитетима монофакторског и мултифакторског приступа психолошке теорије делинквентну личност виде као особу: исподпросечне

² Списи конгреса, Парис, 1951, стр. 251–253.

³ Michel Foucault, „The Dangerous Individual“, *Michel Foucault: Politics, Philosophy, Culture*, ed. by Lawrence D. Kritzman, Routledge, New York – London, 1990, стр. 125–151.

интелигенције, ниског прага фрустрационе толеранције, с поремећајима нагона (психоаналитичари), формирану у процесу социјалног учења (бихевиористи), искомплексирану (индивидуална психологија), психопатских црта и слично.

Свакако да савремена наука све ове елементе својстава личности, појединачне или у међусобној комбинацији утицаја, посматра из аспекта утицаја социјалних фактора који их стимулишу (подстичу) на манифестно испољавање преласка на криминални акт – извршење кривичног дела. У одговору на ово питање незаобилазна је теза француског криминолога Пинатела да је криминална личност структурално јединство и израз личних обележја која су у акцији и интеракцији⁴. Такву личност чини централно језгро и варијанте, при чему први елемент обухвата црте личности, оне одређују криминалну способност тзв. темибилитет и „услове преласка на акт“. Та два елемента чине опасно стање, односно криминалну способност, и увек на одређен и диференциран начин условљавају извршење кривичног дела. Профил насилника у варијантама опасног стања могуће је одредити у различитим формама дијагнозе опасног стања, према мишљењу Пинатела може имати следеће форме: а) криминална способност веома јака, прилагођеност веома ниска – највиши степен опасног стања; б) криминална способност јака, прилагодљивост врло слаба – озбиљно опасно стање; ц) криминална способност мала, прилагодљивост врло слаба – средње опасно стање и д) криминална способност врло слаба прилагодљивост веома висока – лакши степен опасног стања.⁴

2. Психоструктура насилника

Психолошку структуру чини организација психичких особина личности. Специфичности укупних својстава психоструктуре делују као целина узајамних утицаја и условљавају различита реаговања личности на спољне надражаје.

Савремена наука одбацила је схватање биолошких теорија о типу урођеног злочинца, и заступа становиште да се ни у психолошком смислу не може говорити о одређеном типу делинквента. Међутим, без обзира на то што није могуће дефинисати такав тип, не може се ни негирати да је код делинквената, претежно, реч о одступањима од нормалних облика реаговања.

Нарочито се то истиче када је реч о разним облицима насилништва. Наиме, многа емпиријска истраживања указују на значај особина лично-

⁴ Шире о овом појму и степенима опасног стања види: М. Бошковић, *Криминологија*, Правни факултет, Нови Сад, 2007, стр. 150.

сти, односно психолошких фактора, за њихово криминално понашање. Без обзира на различите приступе и што се не могу селективати типови делинквената по посебним психо и био идентификационим критеријумима, као што су низак праг фрустрационе толеранције, емоционална нестабилност, исподпросечна интелигенција и слично, насилници се од осталих особа и других извршилаца кривичних дела разликују по индивидуалним психичким својствима, која их само у неким случајевима чине подобнијим од осталих за криминалну радњу те врсте.

То се, посебно, односи на факторе склоности и навика, карактерних црта личности и његове емоционалне зрелости и стабилности.

Склоност је, у општем смислу, нагонска реакција, љубав и страст према нечему, наклоност. То је фактор узрочности у смислу урођене диспозиције или стечене навике ка криминалном понашању. Склоност код човека под утицајем истих услова (стимуланса) има за последицу исте одговоре, тј. ствара навику. Насупрот корисним, постоје и негативне склоности и навике у овом случају насилничком понашању. Ова особина у психолошком смислу може бити тенденције урођене природе, као последица одређених карактерних црта личности, темперамента и емоција, али се оне под утицајем социјалних фактора и процеса социјализације временом претварају у моралне, културне и друге навике.

Особине склоности и навика карактеристични су за делинквенте рецидивисте. Отуда су склоности и навике најизраженије код деликата насиља, сексуалних и имовинских деликата, дакле тамо где је појава поврата најизраженија.

Склоност вршењу криминалних радњи многи везују за карактер, односно за природу и нарав која се манифестује у предиспозицијама личности. Карактер је интегрисани систем моралних, вољних, особина личности које омогућавају појединцу да упркос препрекама поступа на релативно доследан начин, и то у односу на моралне принципе и морална схватања друштва у коме живи. Веза између аморалности, „моралне изопачености“ и криминалног понашања налази се у психолошком смислу у одсуству осећања за друге, а у социолошком у непоштовању друштвених норми којима се нешто забрањује. У психолошком смислу карактерне црте чине склопови који олакшавају или отежавају (а)морално понашање, изборе.

Насилничке личности, код којих постоји уска веза између психолошке структуре и деликта, сматрају се „склоним“ делинквентности. У питању су особе негативних карактерних црта, као што су црте агресивности, импулсивности, малициозности, егоизма, особе депривирание природе и друге.

Међу најзначајније патолошке црте карактера које се везују за деликте насиља спада агресивност. Иако као урођено својство човека агресив-

ност може бити и нормална појава у људском понашању, у теоријском смислу она има негативну конотацију садржаја у људском понашању. Наиме, она се ипак дефинише, у овом смислу, као интерперсонална склоност насртљивости, тенденција да се силом или другим облицима физичке и психичке принуде решавају конфликти с другима или са собом (аутоагресија). У психолошком смислу она представља потенцијал у структури личности за насилничко понашање.

За појаву девијантности, поред социолошких детерминанти, психолошко одређење агресивних својстава бића човека веома је значајно, посебно ако се она једна с другима доводе у везу. Због тога су, несумњиво, од значаја неке теорије које се, у целини, некритички одбацују, а које су човека посматрале и с његове ирационалне стране.

Основу људске деструкције психолози углавном налазе у агресивности, једном од могућих својстава и понашања људи. Међутим, као што је у области психологије један од битних проблема одређење личности (пошто има различитих интерпретација), тако за агресивност не постоји опште-прихваћена дефиниција ни појма ни садржаја ни узрока нити видова испољавања.

Са становишта социолошких наука агресивност је интерперсонална склоност насртљивости, тенденција да се силом или другим облицима физичке и психичке принуде решавају конфликти у међуљудским односима. Психолошки агресивност представља потенцијал у структури личности за насилно понашање. Агресивност се сматра диспозицијом која спада у непосредне узроке тежих облика социјалне деструкције: појава деликата насиља, сексуалних деликата и самоубиства.

Особа склона насртљивости типологизована је у теорији као агресивна личност. То је нетолерантна, насртљива особа, склона конфликтима и решавању спорова насиљем и силом. Манифестује се као антисоцијални поремећај неуротичних својстава с јаким осећајем сопствене несигурности, дубоког неповерења у друге и непрестаног страха од властите угрожености у друштвеној средини. Код таквих особа постоји низак праг толеранције, у њиховом понашању доминирају нагони. Тешко се прилагођавају средини.

Постоји низ теорија у психологији да се објасне извори агресивног понашања. Неоинстинктивисти их тумаче као понашање које проистиче из урођеног нагона, биолошко инстинктивне природе човека; бихевиористи као урођени одбрамбени механизам на спољну угроженост и стечену агресивност, створену искуством, као реакцију на друштвене услове и односе; присталице реактивне теорије као резултат фрустрација појединаца или друштвених група на отпоре у постизању одређеног циља, који може

бити и политички. У неким случајевима она може бити и крајње деструктиван чин када се чини злочин из страсти, и када је агресија сама себи циљ и нема никакав рационалан смисао.

Међутим, сматра се да степен испољене агресивности не може да буде мерило за снагу личности. Најчешће претерано испољена склоност насиљу означава слабу личност, која се намеће у друштву физичким насиљем, тој сировој, огољеној, примитивној форми и агресији својственој животињском свету. Код таквих особа постоји низак праг толеранције, у понашању им доминирају нагони и тешко се прилагођавају средини. Склони су отвореним и непромишљеним нападима, злостављању, омаловажавању и понижавању других. Такво понашање одраз је унутрашње структуре личности, али може бити подстакнуто и спољним утицајима. Зато су такви појединци при извршавању кривичних дела често безобзирни, познати као рецидивисти у деликтима убистава, тешких телесних повреда, туча и других видова насилничког понашања.

Емоцијама се у литератури придаје битан значај криминогеног фактора. У криминологији стањем емоција објашњавају се нестабилности личности у понашању; код емоционалних блокада, када се јавља кочење мисаоних процеса услед прејаких емоција и код емоционалних поремећаја где се јавља несразмерност и неприкладност емоционалних реакција у односу на дату ситуацију, што је код деликата насиља посебно изражено у виду разних видова и степена афективних стања.

Сматра се, наиме, да су особе емоционалне нестабилне психофизичке структуре, искомплексиране, инфериорне, сујетне и слично, да тешко могу да се емоционално контролишу у одређеним ситуацијама и склоније су од осталих да се у афективним стањима насилнички понашају. С повременим поремећајима у емотивној сфери таква личност се лако узбуђује, брзо мења расположења, са склоностима љубомори, мржњи, зависти, сујети и злурадости. Такво стање је условљено несигурношћу и потенцијалном агресивношћу. Код таквих особа у конфликтним ситуацијама потенцијални мотиви и потиснути комплекси избијају у први план, доводе до одлука које често нису ни разумне ни рационалне у односима с другима.

3. Психопатије и насилништво

Од свих облика поремећаја личности за деликте насиља највећи значај имају психопатије. Реч је о урођеним поремећајима у структури, понашању и емоционалном развоју личности, нарочито сложенијих компоненти, тзв. социјалних емоција, личних осећања и воље. Код психопата није реч о душевној болести, већ о поремећају психичких функција, као што су мишљење, памћење или перцепција. Према томе, код њих нема дефекта интелиген-

ције ни способности расуђивања, већ је реч о изопачености у моралним напорима, поимању социјалних норми, а посебно емотивних компоненти.

То је трајно стање поремећености карактера типично за одређене категорије тешких делинквената, те се зато психопатије сматрају узрочницима насиља, и то из више разлога.

Код психопата не постоје, или су веома ограничени, морални обзир и норме, евидентно је одсуство свести о универзалним вредностима, дакле у преступничкој делатности нема осећања кривице и греха. Одликује их емоционална нестабилност, слаба контрола афекта, пркосно и агресивно понашање, асоцијалност и настраност. Афективно су раздражљиве личности с веома сниженим прагом толеранције на фрустрациона стања.

Реч је о особама код којих Суперего није оформљен. Егоцентричне, афективно хладне, лабилног расположења, непостојане и ћудљиве природе, имају изразито непријатељски став према околини. Емоционално нестабилни, реагују често импулсивно на тренутни мотив, нагонски, пркосно, осветољубиво и агресивно, бескрупулозним поступцима.

Овај профил извршилаца кривичних дела испољава многобројне специфичности у развоју криминалне каријере, врсте и посебно начина извршења кривичних дела и односа према жртвама. Основна особеност је њихово знатно учешће у најтежим облицима криминалитета, рецидивизам и емоционална равнодушност према жртви, односно бестијалност односа према њима у току извршења кривичног дела. Скоро две трећине психопата почине ново кривично дело у року од три године од пуштања из казнено-поправне установе, у поређењу са само једном четвртином преступника који немају ову врсту поремећаја. Најизразитију склоност испољавају у деликтима насиља, посебно делима убистава, силовања, разбојништва и злостављања у породици, ратним злочинима. Психопате деликте врше из различитих побуда: интересно мотивисана (убиства и разбојништва), задовољавања садистичких страсти (силовања), те остваривања позиције моћи и доминације (ратни злочини, насиље у религиозним сектама и породично насиље).

4. Психопатолошки фактори код деликата насиља

У науци је неспорно да психопатолошки фактори утичу на могућност значаја критичког схватања сопствених поступака и њихових последица, самим тим да је смањена одговорност за поступке повреда друштвених норми.

Уопште узев, код психотичних случајева психијатријска наука сматра да је слика о душевно болесним особама, слично као и код душевно заосталих, препуна предрасуда да је агресивност њихова најчешћа особина. Психијатријска становишта су ту подељена, агресивност код ових особа

није ништа већа него код здравих људи, али се разликује по необичности реакције и манифестације због природе болести.

Не зна се колико су опасни јер их је тешко открити. Акутно стање њихове болести, по правилу, траје од једног до пет дана, не дуже. Међутим, проблем је у томе што је тешко открити у ком су периоду они опасни по околину. Обично се то открије тек кад почине дело. Наиме, душевно оболели су врло ретко у криминалу, али када јесу, најчешће чине тешка кривична дела насилничке природе, што је својствено посебно параноидним облицима психоза.

У овој области с насилничким актима се посебно везују појаве маничног психотичног стања, шизофреније, параноје и епилепсије. Манија је болесно стање повишеног расположења. У неким случајевима манични поремећај афеката може узроковати дисфункцију у расуђивању, агресивно понашање, као и деликте насиља. Ова особина се везује за узрочне факторе раздражљивости и сукоба особе с околином, појаве сексуалне и саобраћајне делинквенције.

Шизофренија се манифестује се у поремећајима мишљења, извитопереним логичким релацијама, честим халуцинацијама у виду издатих наређења, или претеће опасности некога у окружењу и потребе да се „претећа опасност“ безусловно отклони, и то чини често насиљем према другима. У криминолошком смислу за деликте насиља су значајни параноидни и афективни облици шизофреније.

Параноја је ретка врста хроничне психозе која се, услед суманутих идеја које доминирају болесниковом личношћу, одликује поремећеношћу комуникације личности с околином, психичком ригидношћу, зловољом, болесним идејама прогањања, осећајима љубоморе и величине. У таквом стању параноик је убеђен у кривицу других, склон агресивији, при чему је спреман и врши најразличитије врсте кривичних дела од увреда и клевета до nanoшења тешких телесних повреда и убистава.

Епилептичне особе су, по правилу, емоционално нестабилне, карактерише их преосетљивост, раздражљивост и афективна агресивност, с честим последицама немотивисаног насиља. Повремена сумрачна стања у фазама делиријума и гнева могу довести и до бруталног понашања и извршења деликата убистава или nanoшења телесних повреда, подметања пожара и других облика оштећења материјалних добара.

5. Социјални фактори подстицаја насилништва

Када је реч о социјалним факторима, чињеница је да су они више разлог услова подстицаја унутрашњих предиспозиција, него што су стварни узрочник насилништва. Наиме, они само у датим условима стимулишу

диспозитивне чиниоце психолошке, психопатолошке и биолошке природе. У том смислу, скоро да ни један од познатих чинилаца социјалних утицаја на криминалитет не може бити искључен из повезаношћу и са насилништвом. Ипак, неки од њих као што су економски фактори, миграциони чиниоци, ратни услови, утицај масовних медија и слободно време имају доминантан значај.

Без обзира на то што на утицај друштвеног статуса и склоности насиљу постоје и другачија мишљења о овом питању, чињеница је да је сиромаштво један од генератора делинквентног понашања, посебно за насилничка кривична дела имовинског карактера.

Иако није непосредни узрок сиромаштво и породично васпитање вишеукупно репродукују друге криминогене услове: јер неповољан социјални и материјални статус негативно делује на породичне односе и конфликте, стабилност чланова и емоционални развој деце. На овај проблем узрока указивао је још пре једног века Г. Тарде сматрајући да је „већина убица и ноторних крадљиваца почела свој живот као напуштена деца, а праву школу злочина треба тражити на сваком јавном тргу и на свакој раскрсници наших градова, великих и малих, у оним јатима уличних дечака и скитница, који се удружују попут врабаца, најпре с циљем нападања грађана, а затим ради крађе, а то све услед недостатка васпитања и хране у својим домовима“.⁵

С обзиром на то да миграциона популација временом достиже критичан број и да по природи свог социјалног статуса има јак осећај етничког идентитета, она се супротставља дискриминационим мерама власти, расистима, десничарским искључивостима и идејама етничке чистоте, тј. појавама којима се у теорији културног конфликта и културног раскорака објашњавају проблеми етиологије насилничког криминалитета. Културни конфликти стварају латентно стање потенцијалног прерастања у непријатељство или агресију која може лако да пређе преко граница могуће толеранције и државне интервенције и која такође може бити дискриминаторна. Све то има за последицу пропратне појаве културних антагонизама, изазивање повреда јавног реда, а неретко и делинквенције тежих облика.

Последице ратова нису само социјалне, него се дубоко одражавају и на психичке функције и душевно човеково здравље. Ратови изазивају поремећаје рационалног владања и просоцијалног понашања човека, кад га обузму страст и мржња, мотиви освете и надвладају бес, паника и страх, и када код њега доминирају и дођу до изражаја најнижи и најпримитивнији слојеви менталног функционисања. Иако су многи склони да људску природу тумаче биолошки и природно насилном, Фром истиче да „ратобор-

⁵ Г. Тарде, *Penal philosophy*, Бостон, 1912, стр. 252.

ност није функција човекових природних нагона, који се манифестују у најпримитивнијим облицима друштва, већ његовог развитка у цивилизацији“.⁶ Њему претходе масовне психолошке припреме у виду ширења националистичких предрасуда, идолатрије послушности, колективног иритирања ега, чија су последица нужно стресови који драматично угрожавају ментално човеково здравље. Ратом изазвани психолошки поремећаји крећу се у распону од анксиозних и паничних стања до озбиљних посттрауматских стресних поремећаја и реактивних психоза, карактеристичним не само појединачно већ и бестијалностима у понашању које овладавају колективитетом.

У медијској представи насиља, разбојништва, силовања пљачке, отмице, убиства, освете, одмазде, дати су као реалност и животна нужност, после којих читалац и гледалац остаје с утиском да се злочин исплати јер пролази некажњено. Медијска средства третирају као најважнији фактори криминалних подстицаја насиља. Разлози томе огледају у: беспопштедној борби медија у свету за освајање што већег простора, придобијање и задржавање пажње већег броја гледалаца; учесталост и број конфликта који лако проналазе пут до медија; комерцијализација насиља као високототиране „робе на тржишту“.

Од свих средстава масовних комуникација, међутим, највећи утицај у савременим друштвима има телевизија са многобројним станицама, мноштвом канала и разноврсних садржаја. Посредством овог медијског средства примаоци информација су под снажним притиском слика и порука (зрачних порука, сигнала, импулса), у коме се мења однос свесног и несвесног. Њима се углавном потенцира мрачна страну насиља, и то у више жанрова, од глорификација физичке снаге, с насиљем пуним морбидних сцена које сервирају психички болесници и дрогиране убице, док се у ратним филмовима не приказују ни стварност ни ужас него „лепота“ стравичности и лудила.⁷

Најнеповољнијим утицајем медија у области криминалне стимулације сматрају се подстицање насиља малолетника и агресивног понашања деце, с обзиром на то да је медијски криминалитет готово искључиво насилнички, а серије и филмови таквих садржаја у којима се насиље естетски приказује, у њему нема штетних последица, оно се чак исплати. Насиље као метод, агресивност као средство све су снажнија основа на којој се развијају филмски и серијски програми у којима млади људи имају слику насилника са особинама које су пожељан модел за опонашање и идентификацију, јер је такав „тип“ богат, снажан, угледан и успешан.

⁶ Е. Фром, *Анатомија људске детерективности*, Загреб, 1976, стр. 151.

⁷ Ројтер, Вашингтон, 20. децембар 1993.

Савремене друштвене околности и стање у којем млади људи имају релативну личну самосталност у понашању, одређене изворе материјалних средстава, а да се организовани друштвени живот омладине одвија у амбијенту где су алкохол и наркотици практично нормална ствар, слободно време постаје фактор малолетничке делинквенције насилничке природе. Тамо где процеси социјализације не одиграју своју улогу и функцију сматра се да слободно време младих може бити празно време – време искушења, досаде, беспосличарења и ленствовања. Оно постаје погодан простор за деловање разних негативних чинилаца, за предузимање подвига и прихватање асоцијалних образаца понашања, до колективног насиља из обести и авантуризма, насиља ради насиља.

*Milo Bošković, Ph.D., Emeritus Professor
Faculty of Law Novi Sad*

Psychosocial Characteristics of Bullying Personality

Abstract

Violence as a traditional appearance of a criminal nature in modern conditions is expressed in certain specific circumstances, especially the type and application of funds. However, behind the phenomena are violent - offender and victim. Criminology, even in its infancy of science, as well as in the classical theories have always dealt with the issues of violent offender, classifying it in the first criminals of passion. The question is whether modern conditions with changes in the type and nature of violence in recent times this type of crime and became a rational motive, and therefore habitually delinquent or professional criminal. The work in this regard primarily engaged in matters of general (psychological, pathological and social) characteristics and dispositions of perpetrators of violence in the area.

Key words: violence, aggressive personality, psychosocial characteristics.